

УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ МІЖМОВНІ КОНТАКТИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Матеріали міжнародної наукової конференції

AZ UKRÁN-MAGYAR
NYELVI KAPCSOLATOK
MÚLTJA ÉS JELENE

Nemzetközi tudományos konferencia előadásai

**УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ МІЖМОВНІ КОНТАКТИ:
МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ**

Матеріали міжнародної наукової конференції

**AZ UKRÁN–MAGYAR NYELVI KAPCSOLATOK
MÚLTJA ÉS JELENE**

Nemzetközi tudományos konferencia előadásai

UKRÁN NEMZETI TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
UKRÁN NYELVI INTÉZETE
UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

AZ UKRÁN–MAGYAR NYELVI KAPCSOLATOK MÚLTJA ÉS JELENE

Nemzetközi tudományos konferencia előadásai

(Beregszász, 2012)

Szerkesztette:
**Bárány Erzsébet,
Cserniczkó István**

Ungvár
V. Pagyak Kiadója
2014

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ МІЖМОВНІ КОНТАКТИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Матеріали міжнародної наукової конференції

(Берегово, 2012 рік)

Редактори:
Єлизавета Барань,
Степан Черничко

Ужгород
Видавництво В. Падяка
2014

УДК 811.161.2:811.511.141'272
ББК 81.2УКР-022+81.2УГО-022
У45

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол № 3 від 28 серпня 2014 року)*

Відповідальні за випуск: Ільдико Орос, Йосип Сікура.

A KIADÁSÉRT FELEL: Orosz Ildikó, Szikura József.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук, доцент ЗУІ ім. Ференца Ракоці II;
Аніко Берегсасі, кандидат філологічних наук, доцент ЗУІ ім. Ференца Ракоці II;
Андраш Золтан, доктор філологічних наук, професор Будапештського університету
ім. Лоранда Етвеша;

Олександр Кордонець, кандидат філологічних наук, доцент ЗУІ ім. Ференца Ракоці II.

ЛЕКТОРÁLTÁK:

Bárány Béla, a filológiai tudományok kandidátusa, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola;

Beregszászi Anikó, PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola;

Zoltán András, az MTA doktora, ELTE;

Kordonec Oleksander, a filológiai tudományok kandidátusa, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola.

**У45 Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність =
Az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene** : матеріали міжнар.
наук. конф. = nemzetközi tudományos konferencia előadásai / ред. : Є. Барань,
С. Черничко. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2014. – 360 с. – Текст укр. та угор.
мовами.

ISBN 978-966-387-094-6

Збірник вміщує матеріали виступів учасників міжнародної наукової конференції (Берегово, 2012 рік). Висвітлено проблеми давніх українсько-угорських міжмовних та діалектних контактів, представлено теоретичні і практичні проблеми перекладознавства, дво- та багатомовності, окреслено методи викладання української та угорської мов як іноземної, порушено питання українсько-угорських літературних взаємин.

УДК 811.161.2:811.511.141'272
ББК 81.2УКР-022+81.2УГО-022

ISBN 978-966-387-094-6

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Зміст

ПЕРЕДМОВА	9
НІМЧУК ВАСИЛЬ: Угорці в Києві та на Київщині (кінець IX – початок XII ст.).....	16
ЗОЛТАН АНДРАШ: Слов'яно-угорські етимології (угор. seb ¹ 'рана' і застар., регіон. seb ² 'швидкість')	26
КОЧІШ МІГАЙ: Скільки українських церковних рукописів XVI століття зберігається в Угорщині?.....	31
СЮСЬКО МИХАЙЛО: Українсько-угорська інтерференція в сфері карпатоукраїнського зоонімікону	38
ЧЕРНИЧКО СТЕПАН: Мовна політика і мовний ландшафт сучасного Закарпаття в історичному плані (1900-1944 рр.).....	48
АНТОНІВ ОЛЕКСАНДРА: Модульний курс з української мови для іноземців як тип нового підручника	67
БАРАНЬ ЄЛИЗАВЕТА: Динаміка вивчення українського мовознавства та угорсько-українських мовних контактів в Угорщині	74
БЕРЕГСАСІ АНІКО: Угорська мова як (друга) іноземна у загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття	82
БИЧКО ЗИНОВІЙ: Іншомовна лексика в наддністрянському говорі української мови.....	89
ГАЗДАГ ВІЛЬМОШ: Відображення впливу радянської ери на лексичний склад угорської мови Закарпаття.....	93
ГУСТІ ІЛОНА – ФАБІАН МАРТА: Порівняльна характеристика методів навчання української та англійської мов (на основі досліджень, проведених у школах з угорською мовою навчання в м. Берегово).....	109
КОРМОЧІ ЗОЛТАН: Візуальна двомовність: можливості, надані законом «Про засади державної мовної політики»	120
КАПРАЛЬ МИХАІЛ: Венгерские языковые единицы в речи жителей села Великие Лазы Ужгородского района	132
КОВАЛЬЧУК МИХАЙЛО: Складні речення з перехідними типами зв'язку в збірці проповідей «Нягівські повчання»	150

КОРДОНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР:	
Богдан Лепкий і Угорщина	159
ЛАДАНИ ЄЛИЗАВЕТА:	
До проекту створення Українсько-угорського культурологічного довідника	169
ЛЕБОВИЧ ВІКТОРІЯ:	
Проект створення нового учбового матеріалу	176
ЛЯВИНЕЦЬ МАРІАННА :	
Рецепти «боротьби» з нудьгою на заняттях (використання ігрових ситуацій на заняттях української мови як іноземної)	188
МАРКУ АНІТА:	
«По-закарпатськи». Явище двомовності (лексичні запозичення) у середовищі закарпатських угорців.....	193
МОЛНАР АНІТА:	
Мотивації батьків при виборі мови навчання в дошкільних закладах міста Берегова	212
ПАЛАДІ АНГЕЛА:	
Язика межетнічної комунікації в закарпатському Солотвині в ХХ-ом столітті: венгурський, російський, український?.....	227
ПИЛИПЕНКО ГЛЕБ:	
Второзична мова закарпатських венгров: соціолінгвістичний і структурний аспект	246
САБАДОШ ІВАН:	
Склад мадяризмів та використання їх у сучасній українській закарпатській говірці	266
Т. КАРОЇ МАРГІТ – П. ЛАКАТОШ ІЛОНА – ІГЛАІ ЕДІТ:	
Соціальний і територіальний розподіл слов'янських запозичень на помезжів'ї трьох кордонів.....	277
ТОВТ ПЕТЕР:	
Шандор Фодо – дослідник слов'янських запозичень в угорських діалектах Закарпаття.....	289
ТУРЯНИЦЯ ЮРІЙ:	
Антоній Годинка – учений євроакадемічного рівня (До 150-річчя з дня народження)	293
ХІБЕБА НАТАЛІЯ:	
Угорські запозичення у весільній лексиці бойківських говірок	304
Ч. ЙОНАШ ЕРЖЕБЕТ:	
Угорські перекладачі східнослов'янської літератури	314
ЧОНКА ТЕТЯНА:	
Реалізація принципу поєднання навчання і виховання під час вивчення української літератури у школах з угорською мовою навчання	329
ЯСТРЕМСЬКА ТЕТЯНА:	
Гунгаризми в гуцульських говірках.....	344

Tartalom

Előszó.....	9
NIMČUK VASYL': Magyarok Kijevben és Kijev környékén (IX sz. vége – XII. sz. eleje).....	16
ZOLTÁN ANDRÁS: Szláv–magyar etimológiák (magyar seb ¹ 'seb' és az elavult regionális seb ² 'gyorsaság').....	26
KOCSIS MIHÁLY: Hány XVI. századi ukrán egyházi kézirat van Magyarországon?	31
SJUS'KO MYCHAJLO: Ukrán–magyar interferencia a kárpátukrán állatnevekben	38
CSERNICKÓ ISTVÁN: Nyelvpolitika és nyelvi tájkép Kárpátalja mai területén történeti szempontból (1900–1944).....	48
ANTONIV OLEKSANDRA: Az ukrán nyelv moduláris tanfolyama külföldiek számára, mint egy új tankönyvtípus.....	67
BÁRÁNY ERZSÉBET: Az ukrán nyelvtudomány és az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok kutatása Magyarországon.....	74
BEREGSZÁSZI ANIKÓ: A magyar mint (második) idegen nyelv Kárpátalja közoktatási intézményeiben.....	82
BYČKO ZYNOVIJ: Idegen nyelvi elemek az ukrán nyelv Dnyeszter-melléki nyelvjárásaiban.....	89
GAZDAG VILMOS: A szovjet éra hatásának tükröződése a kárpátaljai magyar nyelv szókészletében.....	93
HUSZTI ILONA – FÁBIÁN MÁRTA: Az ukrán és angol nyelv tanításának összehasonlító elemzése beregszászi magyar iskolákban végzett kutatások alapján	109
KARMACSI ZOLTÁN: Vizuális kétnyelvűség: az új nyelvtörvény adta lehetőségek	120
KÁPRÁLY MIHÁLY: Magyar nyelvi elemek az Ungvári járás Nagyláz község lakosainak nyelvhasználatában.....	132
KOVAL'ČUK MYCHAJLO: Tárgyas típusú kapcsolatot kifejező összetett mondatok a „Nyagovai posztilla” c. prédikációgyűjteményben	150
KORDONEC OLEKSANDER: Bohdan Lepkij és Magyarország	159
LADÁNYI ERZSÉBET: A magyar–ukrán kulturológiai kalauz létrehozási programjához.....	169

LEBOVICS VIKTÓRIA:	
Új oktatási anyagok létrehozási munkálatai	176
LYAVINECZ MARIANN:	
Receptek osztálytermi unalom ellen (Játékos szituációk az ukrán, mint idegennyelv órákon)	188
MÁRKU ANITA:	
„Po zákárpátszki” kétnyelvűségi jelenségek (lexikai kölcsönzések) a kárpátaljai magyarok körében	193
MOLNÁR ANITA:	
Az óvodai tannyelv-választással kapcsolatos szülői motivációk beregszászi óvodákban	212
PALÁGYI ANGELA:	
Az interetnikus kommunikáció nyelvei a kárpátaljai Aknaszlatinán a 20. században: magyar, orosz, ukrán	227
PILIPENKO GLEB:	
A kárpátaljai magyarok másodnyelvi beszédje: szociolingvisztikai és strukturális aspektus.	246
SABADOŠ IVAN:	
Hungarizmusok és használatuk a mai kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban	266
T. KÁROLYI MARGIT – P. Lakatos Ilona – Iglai Edit:	
Szláv (ukrán–ruszin) jövevényszavak társadalmi és területi disztribúciója a hármas határ mentén	277
TÓTH PÉTER:	
Fodó Sándor, a kárpátaljai magyar nyelvjárások szláv jövevényszavainak kutatója	289
TURJANICJA JURIJ:	
Hodinka Antal – az európai tudományosság színvonalát képviselő tudós (születésének 150. évfordulójára)	293
CHIBEBA NATALIJA:	
Magyar kölcsönzések a bojkó nyelvjárások lakodalmi szókincsében.....	304
CS. JÓNÁS ERZSÉBET:	
A keleti szláv irodalom magyar tolmácsolói	314
CSONKA TETYÁNA:	
Az oktatás és a nevelés egyesítési elvének a megvalósítása a magyar tannyelvű iskolákban folyó ukrán irodalom tanítás során	329
JASTREMS’KA TETJANA:	
A hucul nyelvjárások hungarizmusai	344

ЧЕРНИЧКО СТЕПАН

**МОВНА ПОЛІТИКА І МОВНИЙ ЛАНДШАФТ СУЧАСНОГО
ЗАКАРПАТТЯ В ІСТОРИЧНОМУ ПЛАНІ (1900-1944 РР.)**

Csernicskó István

**Nyelvpolitika és nyelvi tájkép Kárpátalja mai területén történeti szempontból
(1900–1944)**

A mai Kárpátalja területe több különböző államalakulathoz tartozott a XX. század első felében, az 1900 és 1944 közötti időszakban (Osztrák-Magyar Monarchia, Csehszlovák Köztársaság, Kárpáti Ukrajna, Magyar Királyság). Az államváltások következményeként rendszerint a régióban hagyományosan beszélt nyelvek (ukrán/ruszin, magyar, orosz, román, csehszlovák, német stb.) nyelvpolitikai státusza is változott. A tanulmány azt mutatja be, hogyan befolyásolták ezek a változások a vidék szélesen értelmezett nyelvi tájképét.

У першій половині ХХ століття територія сучасного Закарпаття належала до різних державних утворень. З 1900 до 1944 року входила до складу Австро-Угорщини, Чехословацької Республіки, Карпатської України, Угорського королівства. У результаті зміни державної приналежності регіону змінювався і політичний статус мов (української/русинської, угорської, російської, румунської, чехословацької, німецької та ін.). У статті розкрито, як ці зміни впливали на мовну картину регіону.

1. В українській діалектології термін «мовний ландшафт» вживається в зовсім іншому розумінні, ніж у соціолінгвістиці. У моїй статті термін «мовний ландшафт» (англійською «Linguistic landscape») вживається відповідно до термінології в галузі соціолінгвістики: як сукупність офіційних дорожніх знаків, рекламних вивісок, географічних назв, назв вулиць та площ, офіційних таблиць комерційних і урядових установ, бланків та документів офіційного діловодства тощо [19: 5; 40: 25]. Дослідження мовного ландшафту певного регіону в останні роки стало пріоритетною темою серед лінгвістів, особливо у поліетнічних та багатомовних регіонах [15; 17; 19: 5; 39; 40: 25].

Регіон, що ми тепер називаємо «Закарпаття», історично і традиційно характеризується своїм розмаїттям: тут традиційно проживають різні національності (українці, русини, угорці, румуни, словаки, німці, євреї, роми, росіяни), люди різних конфесій (греко- і римокатолики, православні, протестанти, послідовники іудаїзму), вживаються багато мов (українська, русинська, угорська, румунська, словацька, німецька, ідиш, ромська, російська), представлено декілька культур (див. Таблицю 1).

Таблиця 1
Зміни етнічного складу населення на сучасній території Закарпатської області,
1880–2001 роки (у %)

[Складено на основі: 4; 27: 19; 35; 38]

	1880 р.	1910 р.	1921 р.	1930 р.	1941 р.	1959 р.	1970 р.	1979 р.	1989 р.	2001 р.
Українці/русини	59,80	55,54	60,79	60,80	58,81	74,60	76,42	77,75	78,41	80,51
Угорці	25,47	30,66	18,13	15,93	27,41	15,89	14,37	13,71	12,50	12,08
Росіяни						3,22	3,33	3,61	3,97	2,47
Німці	7,59	10,54	1,57	1,74	1,55	0,38	0,40	0,32	0,28	0,29
Румуни	1,86	1,90			1,83	1,99	2,22	2,35	2,37	2,56
Словаки	1,96	1,05	3,21	4,73	0,80	1,34	0,97	0,77	0,59	0,45
Євреї			13,08	12,51	9,25	1,32	1,03	0,33	0,21	0,04
Цигани					0,14	0,54	0,56	0,48	0,97	1,12
Інші	3,32	0,31	3,23	4,29	0,19	0,72	0,71	0,67	0,69	0,52

Територія сучасного Закарпаття у ХХ столітті належала декільком державам, навіть були періоди, коли окремі частини сучасного Закарпаття підпорядковувалися одночасно різним державам. За відомим анекдотом, колишній закарпатський дідусь був за час свого життя громадянином декількох держав, хоча жодного разу не залишав свого рідного села. Саме тому історія краю є унікальною, тут часто існували докорінно протилежні одне одному мовно-політичні прагнення (див. Таблицю 2).

Таблиця 2
Державно-адміністративні показники сучасної території Закарпаття у ХХ столітті

[Складено на основі: 2; 3: 258–265; 5; 27: 18; 32]

Державна приналежність	Період	Назва регіону	Статус регіону
Угорське Королівство у складі Австро-Угорської монархії	1867–1918	Унг, Берег, Угоча, Марамарош комітати	Не має окремого адміністративного статусу.
Перша Чехословацька Республіка	1919–1938	Підкарпатська Русь	Теоретично має автономний статус.
Друга Чехословацька Республіка	1938–1939	Підкарпатська Русь	Має статус автономії.
Карпатська Україна	3.11.1938–15.03.1939	Карпатська Україна	Незалежна держава.
Угорське Королівство	1939–1944	Підкарпатська територія	Тимчасовий період адміністративного управління (особливий статус).

Закарпатська Україна	26.11.1944– 22.1.1946	Закарпатська Україна	Псевдо-державний період.
СРСР	1946–1991	Закарпатська область	Область Української РСР у складі СРСР.
Україна	від 1991 р.	Закарпатська область	Область у складі України.

Закономірно, що такі зміни держав завжди поєднувалися зі зміною мовної політики, державної мови. У різні періоди мови, якими розмовляють закарпатці, мали різні політичні статуси. Дослідник Х. Клосс [37: 15] вважає, що статус міноритарних мов можна охарактеризувати п'ятьма функціональними рівнями:

- 1) Мова національної меншини має статус державної чи офіційної мови на території всієї держави.
- 2) Офіційна мова великої регіональної цілісності, територіально-адміністративної одиниці (в частині держави, на рівні губернії, автономної або адміністративної одиниці).
- 3) Використання міноритарної мови дозволено у публічних сферах, вона з'являється в освіті, у культурному житті, у пресі, в окремих випадках нею можна користуватися в офіційних ситуаціях, хоча мова не має офіційного статусу.
- 4) Використання мови толерують в особистому спілкуванні, іноді у церковному житті та в приватних, недержавних школах.
- 5) Використання мови заборонено законами та постановами.

І хоча Клосс не додавав шостий рівень, ми можемо констатувати, що іноді трапляється і таке, що органи влади не визнають мову як окрему, вважають її діалектом іншої мови. Ця шоста сходинка додана нами.

На основі цієї класифікації у таблиці представлено діахронічний зріз статусу деяких мов, якими користуються на території сучасного Закарпаття (див. Таблицю 3).

Таблиця № 3.
Статус мов на Закарпатті у першій половині ХХ століття

[Складено на основі: 27: 435; 42]

Мови → Держави ↓	Українська	Руська (русинська)	Угорська	Російська	(Чехо)словацька	Румунська
Австро- Угорська монархія	4	3	1	3	4	4
Перша Чехословацька Республіка	3	2	3	3	1	3
Друга Чехословацька Республіка	2	4	3	3	1	3
Карпатська Україна	1	4	4	4	4	4
Угорське Королівство	5	2	1	4	4	4
Закарпатська Україна	1	6	4	1	4	4

2. У нашій статті ми проаналізуємо мовний ландшафт території сучасного Закарпаття в історичному вимірі, з точки зору історичної соціолінгвістики. Покажемо, як віддзеркалюється багатомовність та поліетнічність регіону у мовному ландшафті різних історичних періодів першої половини ХХ століття, залежно від мовнополітичного статусу мов.

2.1. Офіційною мовою угорської держави аж до середини ХІХ сторіччя була латинська. Під час свого правління (1764–1790 рр.) імператор Йосип ІІ намагався зробити німецьку офіційною мовою угорської держави, але ініціатива викликала жорсткий супротив, і таким чином монарх відкликав свої постанови щодо німецької офіційної мови [9: 639; 31; 42]. Угорську мову вводили в офіційне діловодство поступово від 1790 року законами, які регулювали окремі сфери суспільного життя, освіти тощо. Такими законами були, наприклад, закони № VII від 1792, № IV від 1805, № VIII від 1830, № VI від 1840 року [27: 64; 36; 42; 47]. Кожний новий крок наражався на слабкі чи потужні протести серед представників різних національностей. Угорська стала офіційною державною мовою тільки після вступу в дію закону № II від 1844 року [18: 14–15; 42: 67].

Наступним важливим пунктом в історії мовної політики Угорщини стало прийняття у 1868 році закону № XLIV «Про рівноправність національностей», згідно з яким мовою парламенту та головних установ є угорська, однак закони також потрібно видавати і мовами інших національностей (§ 1). У містах та селах мовою діловодства стала найбільш поширена місцева мова (§ 21). Законом надавалося необмежене право користуватися рідною мовою з місцевими органами влади, в судочинстві, освіті, церкві (§ 23). Закон у порівнянні до схожих законів тодішньої Європи був ліберальним щодо надання громадянам рівних прав, незалежно від етнічної належності [5: 152–153]. Принцип закону наступний: «Згідно з основоположеннями конституції, всі громадяни Угорщини утворюють єдину націю, нероздільну угорську націю, рівноправними членами якої є всі громадяни вітчизни, що належать до будь-яких національностей» [42: 77].

Перша сторінка австро-угорської купюри: окрім німецької, тексти відображені ще кількома мовами, у тому числі, руською/українською

Закон № XLIV 1868 року був основою державної мовної політики аж до 1919 року. Але, на жаль, частина положень досить ліберального закону на практиці не виконувались [5: 150–154; 7: 34; 8: 298; 14: 271–273; 42: 78]. Деякі науковці вважають, що закон 1868 року державні структури використовували для запровадження угорської мови як державної, і залишали відносно вузькі можливості вживання мов меншин [18: 19; 33: 78]. Відомий угорський історик Ігнац Ромшич під-

креслює, що в основі згаданого закону лежала ідеологія єдиної угорської політичної нації та єдиної державної мови – угорської [44: 207]. Національні меншини Угорщини, у тому числі русини (руські), не сприймали цю ідеологію [6: 63–64; 8; 33: 22–24, 72–82; 36; 42].

Українська мова не згадується у законі № XLIV, але всі її положення поширювалися і на русинську (руську) мову. За оцінкою тодішньої угорської влади, мова закарпатських слов'ян, як і малоруська (українська), відрізняється від російської мови. «Руський языкъ е самостоятельный, и не може ся держати нарѣчиємъ російского», писав в 1883 році Ласло Чопей [12: X]. Угорські мовознавці не вважали окремою мовою діалекти русинів Угорщини [12: X; 20: 3; 21: 81; 22: 58; 34: 406; 48: 278].

Ця мовна політика угорської держави віддзеркалюється і в мовному ландшафті краю. У період до кінця Першої світової війни на листівках, що друкувалися в Унгварі, Мункачі, Рахові були двомовні написи: зверху угорською, тобто державною, знизу німецькою, тобто головною мовою Монархії. На пам'ятній дошці, яка і нині стоїть біля Мукачева, окрім угорської, з'являється і мова більшості населення регіону.

На банкнотах Монархії того часу надписи сформулювали десятима мовами, поряд з німецькою та угорською й іншими мовами, у тому числі й українською/руською.

При проведенні переписів населення 1969, 1880, 1900 та 1910 років переписні листи друкувалися не лише угорською мовою, а й мовами національностей.

2.2. Договір, що регулює права національних меншин, Чехословаччина підписала 10 вересня 1919 року в місті Сен-Жермен (у чехословацькому законодавстві закон № 508, оприлюднений 31 грудня 1921 року). У 10–13 статтях II розділу цього договору Чехословацька Республіка зобов'язувалася територію, що перейшла до неї під назвою Підкарпатська Русь, організувати як автономну одиницю із найвищим ступенем самоуправи, яка б мала власне самоврядування, встановити автономні збори, які мають отримати законодавчу владу стосовно освіти, релігії та користування мовами, а також у питаннях місцевої адміністрації [13: 241]. Однак до осені 1938 року Чехословацька Республіка свої зобов'язання щодо автономії не виконала.

Правові відносини національних меншин у Чехословаччині регулював конституційний лист на основі Сен-Жерменського мирного договору. Згідно з §3 конституції, «територія Чехословацької Республіки цілісна та нероздільна», стверджується також і те, що Під-

карпатська Русь є «неподільною частиною» країни, яка «набуде найширшої автономії, сумісної з цілісністю республіки». Парламент автономної адміністративно-територіальної одиниці має право ухвалювати власні рішення у мовній, освітній, релігійній справах та у сфері місцевого самоврядування. Конституція 1920 року лише дала обіцянку на створення автономії для закарпатців, однак не здійснила її.

Податной урядъ: *Ужгород* Податное село: *Ужгород*
 Berni ártad: *Uzgorod* Berni obec: *Uzgorod*
 Adóhivatal: *Uzgorod* Község (város): *Uzgorod*

Число главной податной книги: *560*
 Číslo konta: *560*
 Adókönyvi szám: *560*
 Число села: *—*
 Číslo obce: *—*
 Község száma: *—*

Податна книжка — Daňová knižka — Adóiv

на *35* году *1935* года
 zu léta *1935* az *1935* évre

Имя плательщика: *Г. Месте Габор*
 Jméno poplatníka: *G. Meste Gabor*
 Név: *G. Meste Gabor*

Занятие: *господарство*
 Zaměstnání: *gazdálkodás*
 Foglalkozása: *gazdálkodás*

Местопребывание: *Ужгород* Улица и No. дома: *4*
 Bydliště: *Uzgorod* Ulice a číslo domu: *4*
 Lakása: *Uzgorod* Utca, házszám: *4*

Число арду земельного участка: *—* Владельческое konto: *—*
 Číslo pozemnostního archu: *—* Vzájemné konto: *—*
 Földhasználati ív száma: *—* Kölcsönös tétel: *—*

Cena: 50 hal.

Примечание: Поучение о платежных сроках, вредных налогов (поруба) и выбранных, а также о прибавках, также и о последовательных поданных платежах и о способе уплаты налогов, и прибавок, смотри на последней странице.
 Poznámka: Pověstí o platebních termínech, škodlivých daních a vybraných k nim přírůtek, také o následných oplatěných placení a o způsobu placení daní a přírůtek viz na poslední stránce.
 Megjegyzés: Egyenlős-adóik és pótlékek fizetési határidejére, valamint ezen adók és pótlékek elcsúszott fizetésének következményeiről és fizetésüknek módjairól vonatkozó magyarázatot lásd az utolsó lapon.

№. I. red. čj. 13088—100 Va/23.
 Č. 413.

Тримовний офіційний бланк податкової інспекції (1935 рік)

Шостий розділ конституції «Захист національних, релігійно-конфесійних та расових меншин» проголошував рівність громадян республіки перед законом без мовних, релігійних або расових

відмінностей. Він зробив можливим здобуття освіти рідною мовою, передбачив отримання бюджетних грошей рівними частинами. Забороняв насильницьку асиміляцію. §128 гарантував громадянам право вільно вживати мову їхнього вибору в приватному і діловому спілкуванні, релігії, пресі, публікаціях або на громадських зібраннях.

Мовні права регулював закон про мови, який був складовою частиною конституції. Згідно з §1, державною та офіційною мовою республіки є «чехословацька мова» [13: 248; 45: 198]. Однак така мова насправді не існувала. За задумом «чехословацької мови» стояла ідеологія так званого «чехословакізму» [43: 64; 46: 85].

П'ятсот корун – текст відображено чехословацькою, руською/українською, німецькою та угорською мовами

Чехословацька нація та мова теоретично склалися з рівноправних чеського та словацького варіантів. Однак насправді у Чехословацькій Республіці у політичному сенсі домінували чехи [46: 86], бо якщо, наприклад, словацька мова є рівноправним східним варіантом «чехословацької мови», тоді на території Підкарпатської Русі в адміністративній та освітній сферах логічно було б з'явитися цьому східному варіанту вже хоча б тому, що словацька мова з мовознавчої точки зору ближча до руської (української), ніж чеська. Однак у Підкарпатській Русі мовою адміністрації та освіти була чеська, а не словацька.

Право національних меншин на освіту рідною мовою формулював також і закон про мови. Викладання державної мови в усіх закладах освіти було введено законом № 226/1922 від 13.07.1922 р., а обов'язковим викладання «чехословацької» мови стало відповідно до закону № 137/1923 від 08.06.1923 р. [30: 124].

Стосовно руської мови у Підкарпатській Русі §6 каже, що створений у майбутньому парламент щодо мовних питань може приймати власні закони, а поки в цьому регіоні також потрібно користуватися законом про мови, «беручи до уваги особливі мовні відносини цієї території». Виконавча постанова закону про мови 1926 року повторює те, що міститься в законі, однак гласить, що в регіоні у всіх судах, установах можна подавати документи та заяви руською або малоросійською (українською) мовою. Крім чехословацької державної мови, цією мовою також треба було написати назви офіційних будівель та офіційні оголошення.

**Назви вулиць та площ вказували державною та місцевими мовами:
вулиця Квіткова у Берегові**

Закон про мови та інші постанови, що регулюють правила функціонування мов (як, наприклад, урядова постанова № 27 від 1924 року та виконавча постанова мовного закону від 1926 року), наділяли відносно широкими правами тих, хто говорив мовами меншин. Незважаючи на те, що державною та офіційною мовою була чехословацька, закон гарантував право вільного користування мовами, і не тільки в усній, але й у письмовій формі. Наприклад, у тих судових районах, в яких частка представників національної меншини досягала 20%, адміністрування в установах передбачали також і цією мовою. Ще більш ширші права користування мовами надавав закон про мови на території тих міст та районних судів, де частка представників меншини досягала 50 або 75-відсоткової межі. Там, де частка меншин перевищувала 75%, документи районних рад не потрібно було обов'язково видавати державною мовою лише в тому разі, якщо хтось із депутатів вважав це необхідним [27: 121–123; 46].

Fe off
 k č. 17.12/1937
 Výtah z matriky narozených.
 Выписъ изъ метрики рожденныхъ.

№	Место рождения	Дата рождения	Имя, отчество и фамилия	Возраст	Пол	Раса	Место рождения родителей
2.	12. 11. 1916	1916-1916	Михайло Степанович	21 лет	м.	Украинская	Украинская

Подпись: [Подпись]
 [Подпись]
 9. декабря 1937

Офіційний двомовний документ з 1937 року

Право вільного користування мовами національних меншин належало не тільки приватним особам. Якщо місцезнаходження фірм, підприємств, спільнот, релігійних громад, юридичних осіб було на території такого районного суду, де частка меншини досягала межі, визначеної у законі, то ці установи також мали можливість вільно користуватися своїми мовами. Також є суттєвим те, що держава не дозволяла, а наказувала застосовувати мову меншини, якщо частка громадян, що її представляли, в даному районі досягала визначеної відсоткової межі. На більшості території Закарпаття з'явилися двомовні (чехословацько-руські), у регіонах, де проживали угорці – тримовні (чехословацько-русько-угорські) написи у громадських місцях, а саме назви шкіл, товариств, крамниць, вулиць та площ тощо [27: 121–123].

На основі закону про мови та постанови про його виконання руською (малоросійською) мовою можна було користуватися на території всієї Підкарпатської Русі. Угорську мову в установах могли використовувати в тих районах, де частка угорського населення складала мінімум 20%. Ще більш ширші права користування мовами надавав закон про мови на території тих міст та районних судів, де частка представників меншини досягала 50 або 75-відсоткової межі. Там, де частка меншин перевищувала 75%, документи районних рад не потрібно було обов'язково видавати державною мовою, лише в тому разі, якщо хтось із депутатів вважав це необхідним.

Двомовна гербова печатка державної установи

2.3. 22 листопада 1938 року Прага затвердила закон про автономію Підкарпатської Русі. А 25 листопада уряд Волошина вводить українську мову як державну в автономному краї [5: 294]. Згідно §1 «Розпорядження правительства Підкарпатської Русі з дня 25 листопада 1938 про державну мову», «Державною мовою в країні Підкарпатської Русі є мова українська (малоруська)». У §2 ідеться про те, що «Особи чеської, словацької й російської (руської, великорусської) народності можуть вносити подання і в своїй материнській мові.» Розпорядження було опубліковано в 3-му номері Урядового вісника від 6 грудня 1938 року в місті Хуст та 15 грудня цього ж року в 132-му номері газети «Нова Свобода».

У той же день було видано розпорядження з підписом Волошина «Про мову (язик) навчання», в якому пишеться те, що «кожний ученик має бути навчаний в своїй рідній мові, оскільки та мова вживається в дотичній громаді» (§1).¹ У §2 цього наказу проголошується, що «В школах, оснований для дітей українських (руських, себто малоруських) мовою навчання має бути мова українська в її літературній формі». У §5 фіксується, що «Під мовою навчання у школах (українських-малоруських) зглядно великорусських треба розуміти літературну мову українську (малоруську), зглядно літературну мову великоруську з правописом у літературі загально вживаним і Міністерством Культу, Шкіл і Народної Освіти одобреним».

З 1 січня 1939 року уряд А. Волошина робить ще один крок до набуття незалежності: офіційно дозволяє використання назви

¹ Ці слова практично є перекладом §58 закону Угорщини № XXXVIII від року 1868.

Карпатська Україна замість назви Підкарпатська Русь. Головна мета уряду – українізація суспільства [5: 294–295].

У той час, як війська угорської армії почали завоювання територій Закарпаття, які ще належали до Чехословаччини, 14 березня 1939 року в Хусті Августин Волошин проголосив створення незалежної держави Карпатської України [1; 2; 32]. Наступного дня, поки угорські війська поступово рухалися в бік Хуста, провів засідання законодавчий орган незалежної Карпато-Української держави. Сойм підтвердив проголошення суверенної і незалежної країни. У § 4. затверджується, що «державна мова Карпатської України є українська мова». Але угорські війська до 18 березня всю територію Карпатської України воз'єднують з Угорщиною [2; 32].

2.4. Після припинення дії військової адміністрації 7 липня 1939 року угорські владні органи розповсюдили дію угорських законів також і на територію Підкарпатського Регентського комісаріату, намагалися організувати угорську адміністрацію в краї. Це означало, що на Закарпатті також поступово вступали в дію так звані «єврейські закони», які дискримінували єврейську меншину регіону [15].

Андрій Бродій, будучи депутатом Державних зборів Угорщини, декілька разів висловлював незадоволення з приводу затягування втілення русинської автономії. Керівництво декількох населених пунктів (наприклад, Солотвино, Тячів, Вишково) в той же час висловилося за те, щоб їх не приєднували до планованої руської адміністративної одиниці. А редактор русофільської газети «Карпато-руський голос» Степан Фенцик заперечив актуальність автономії, посилаючись на комуністичну загрозу.

Оскільки автономія не була впроваджена, то адміністративне управління краю здійснювалося на основі розпорядження прем'єр-міністра № 6200 від 1939 року. Ця постанова ввела на Підкарпатській території офіційну двомовність [25; 27; 28].

Згідно з пунктом 1 §11 цього документа, у Закарпатті «офіційною мовою держави є угорська та угорсько-руська» (тобто руська/українська). Цю офіційну двомовність підтверджують також і постанови прем'єр-міністра № 5800 від 1939 року та № 18136 від 1939 року, згідно з якими руська мова на Закарпатті є другою державною мовою.

Двомовний значок ужгородської греко-католицької жіночої семінарії

У розпорядженні № 6200 від 1939 року вказується, що закони публікуються обома мовами. До державних установ можна звертатися також і руською мовою, і в таких випадках відповідь громадяни мали отримувати цією ж мовою.

У службових приміщеннях потрібно було використовувати двомовні надписи, довідкові таблиці. Назви вулиць також були двомовними. Офіційна двомовність розповсюджувалася також і на юриспруденцію, на суди та на жандармерію. Згідно з постановою військового відомства від 9 серпня 1939 року, у тих загонах, де кількість воїнів з руською рідною мовою перевищувала 50% особового складу, мовою загону була руська, однак мовою управління і далі залишалася угорська. Офіцери, які служили на Закарпатті, обов'язково мали вивчити мову більшості місцевого населення (протягом року вивчали мову). Згідно з рекомендаціями будапештського уряду, мовне питання на Закарпатті мало бути практичним питанням, і ні за яких обставин не допускалося створювати з нього політичну проблему.

Назви тих населених пунктів, які міністр внутрішніх справ ухвалив на двох мовах, використовувалися одночасно, наприклад Kőrösmező/Ясіня, Szerednye/Середне і т.д.

Двомовна поштова печатка с. Дубове

Для практичного виконання постанов про двомовність в установах на Підкарпатській території з 29 липня 1939 року почали видавати офіційну двомовну газету місцевої адміністрації з назвою Kárpátaljai Közlöny/Подкарпатский Вѣстникъ. У газеті двома мовами публікувалися постанови, офіційні документи Регентського комісаріату: тексти у лівій колонці друкувалися угорською, а в правій – руською мовами.

При адміністрації Регентського комісаріату створили окрему перекладацьку контору, яка за короткий час виготовила двомовний варіант всіх типових формулярів установ, бланків, ділових паперів. Також виготовляли двомовні офіційні та поштові штампи, розклади руху поїздів тощо. Для їх видання та друкування було заснована друкарня в Ужгороді.

Службовці зобов'язані були вивчити другу державну мову. Для цього управління освіти Регентського комісаріату в 1939 році видало навчальний посібник на 205 сторінках із назвою «Magyarország nyelvgyakorló könyv» (Угорськоруська книга практики мови) [41]. Також проводилися курси вивчення мови. Службовці мали складати іспити, на яких перевіряли знання русинської мови. Регентський комісар Міклош Козма особистим прикладом (під час вступу на посаду дав обіцянку вивчити руську та румунську мови, німецькою він володів) сприяв вивченню мов. Жандармам пообіцяв навіть премії за успішне вивчення мови місцевого населення.

Офіційний двомовний вісник місцевої державної адміністрації

3. Адміністративно-територіальне утворення, відоме сьогодні під назвою Закарпаття, межує з чотирма країнами Євросоюзу і входить до складу держави Україна чисельністю 46 мільйонів мешканців і загальною площею 603,7 км². Регіон є строкатим в етнічному і мовному плані (українська/русинська, угорська, румунська, російська, словацька, циганська, німецька мови), тут поруч співіснують різні конфесії (православна, римо- і греко-католицька, реформатська, іудаїзм) та культури. Край лежить на межі західної і східної християнських цивілізацій, тут взаємоперекриваються різні мовні та культурні кордони, роздільна лінія яких пролягає десь по лінії Карпатського хребта. Роздвоєння між сходом та заходом, перехідний стан є однією з характерних ознак Закарпаття.

Особливою в цьому аспекті є історія регіону. За останні 150 років край входив до складу різних держав, регіональну мовну та освітню політику яких визначало прагнення владної еліти посилити свої керівні позиції. Прикметно, що долю регіону, визнання чи не визнання місцевих національностей, мов, культур і конфесій, їх розвиток чи утиски визначали не місцеві, а політичні еліти, що проживали в далеких столицях. Однак Закарпаття знаходиться дуже далеко від усіх столичних міст: Відня, Будапешта, Праги, Москви і Києва в тому числі². З усіх цих блискучих столиць Закарпаття здавалося далекою, припалою пилом провінцією. Щоб безкарно використовувати природні та інтелектуальні джерела краю, головною метою регіональної політики кожної держави було збереження спокою серед місцевого населення, однак до реальних владних важелів місцеві кадри ніколи не залучалися, власне, це не відбувається й сьогодні.

Угорська (українська) мова на банкноті 20 пенге

² Відстань з Ужгорода до Відня становить приблизно 555 км, до Будапешта – 330 км, Праги – 720 км, Москви – 1600 км, Києва – 820 км.

Мовну політику в регіоні в усіх епохи визначала ціла сукупність різноманітних факторів. Так, на неї впливали міжнародні політичні події, наміри сусідніх держав, концепція мовної політики держави, етнополітичні особливості регіону, а також власний культурно-національний рух місцевих еліт.

Протягом ХХ ст. у регіоні шість разів змінювалась державна мова. У відносно короткий період такою мовою були угорська, чеська, російська та українська. Вживання міноритарних мов в офіційних документах, на вівісках, у назвах населених пунктів, таблицях державних і комерційних установ, тобто багатомовність мовного ландшафту в першій половині ХХ століття, було традиційним на Закарпатті. Мовний ландшафт регіону віддзеркалював етнічне та мовне розмаїття краю.

Двомовна таблиця державної народної школи

Розглянувши мовну політику в період з 1900 по 1945 рік, можемо зробити висновок, що ще задовго до появи розроблених у 1990-х роках європейських стандартів у сфері захисту прав нацменшин³ у цьому периферійному регіоні Європи з більшим-меншим успіхом

³ Наприклад: Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (1992), Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995), Гаазькі рекомендації щодо прав національних меншин на освіту (1996), Ословські рекомендації щодо мовних прав та прав національних меншин (1998) тощо. Див. напр.: *National minority standards. A compilation of OSCE and Council of Europe texts*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2007.

експериментували з такими моделями офіційно-ділового використання мов меншин, які можуть слугувати зразком хоч і сьогодні. У жодну епоху ці моделі не функціонували бездоганно, асиміляційні прагнення більшості завжди були відчутні у регіоні, однак неодноразово відбувалися спроби заспокійливого упорядкування статусу та сфери використання мов меншин.

Протилежний погляд націй, що проживають поруч, на історію і як наслідок – взаємні політичні образи, до сьогодні не закриті дискусійні питання спільного минулого, ускладнюють використання досвіду, накопиченого закарпатською історією XIX–XX століть. Поки у цьому куточку Європи замість діалогу вважатимуть природним підігрівати історичні образи, виняткове домінування єдиної державної та офіційної мови, романтику національної держави та мовну асиміляцію меншості, такий унікальний і строкатий в етнічному, мовному, культурному та релігійному плані регіон, як Закарпаття, у політиці будуть розглядати не як перлину, а як явище, що загрожує гомогенізації чи навіть національній безпеці.

Сподіваємося, що, узагальнивши історичний досвід мовної політики, мовного ландшафту нашого минулого, зможемо уникнути тих помилок, яких припустилися наші предки. Адже велике значення має і в сучасності те, як вдасться вирішити національні та мовні права людей, питання меншості, мирного співіснування етносів, мов, конфесій та культур.

Література

1. Вегеш Микола – Токар Маріан: *Карпатська Україна на шляху державотворення*. Ужгород: Карпати, 2009.
2. Вегеш Микола – Фединець Чілла ред.: *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”, 2010.
3. Вегеш Микола та ін. ред.: *Хроніка Закарпаття 1867–2010 / Kárpátalja évszámokban 1867–2010*. Ужгород: Говерла, 2011.
4. Ільтьо І. В. ред.: *Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень)*. Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики, 2003.
5. Левенець Ю. та ін. ред.: *Закарпаття в етнополітичному вимірі*. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2008.
6. Магочій Павло Роберт: *Народ нивыдкы. Ілюстрована історія карпаторусинів*. Ужгород: Видавельство В. Падяка, 2007.
7. Плішкова Анна: *Русинський язык на Словенску (Короткий нарис історії і сучасности)*. Пряшів: Світовий конгрес Русинів, 2008.
8. Сова Петрь: *Прошлое Ужгорода*. Ужгород: Школьная Помощ, 1937.
9. Фединець Чілла – Генці Андрея: *Мовна політика Австро-Угорської монархії: приклад історичного Закарпаття*. Іп: М. Вегеш та Ч. Фединець ред. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”, 2010. 638–647.
10. Фединець Чілла – Черничко Степан: *Мовно-політичні устремління Чехословаччини (1918–1939 роки)*. Іп: М. Вегеш та Ч. Фединець ред. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”, 2010. 648–660.

11. Черничко Степан: Мовна політика в часи територіальної ревізії (1938–1944). In: М. Вереш та Ч. Фединець ред. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура*. Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”, 2010. 660–668.
12. Чопей Ласловъ: *Русько мадярський словарь*. Budapest, 1883.
13. Шевельов Юрій: *Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус*. Київ: Сучасність, 1987.
14. Ács Zoltán: *Nemzetiségek a történelmi Magyarországon*. Budapest: Kossuth, 1986.
15. Bányai Viktória – Fedinec Csilla – Komoróczy Szonja Ráhel szerk.: *Zsidók Kárpátján: történelem és örökség a dualizmus korától napjainkig*. Budapest: Aposztróf Kiadó, 2013.
16. Barni, Monica – Bagna, Carla: Linguistic Landscape and Language vitality. In: Shohamy et al. eds. *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters, 2010. 3–18.
17. Beregszászi Anikó: „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. In: Beregszászi Anikó és Papp Richárd szerk. *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. Budapest–Beregszász: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2005. 158–163.
18. Bindorffer Györgyi: Nemzetiségi politika Magyarországon Szent István korától a rendszerváltásig. In: Gyulavári Tamás és Kállai Ernő szerk. *A jövővénytől az államalkotó tényezőkhöz. A nemzetiségi közösségek múltja és jelene Magyarországon*. Budapest: Országgyűlési Biztos Hivatala, 2010. 10–48.
19. Blommaert, Jan: *Chronicles of complexity: Ethnography, superdiversity and linguistic landscapes*. Tilburg Papers in Culture Studies 29. Tilburg University, 2012.
20. Bonkáló Sándor: *A rahói kisorosz nyelvjárás leíró hangtana*. Gyöngyös: Herczog Ernő Ármin Könyvnyomdája, 1910.
21. Bonkáló Sándor: *A rutének (ruszinok)*. Második, bővített kiadás. Basel–Budapest: Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 1940/1996.
22. Bonkáló Sándor: Az orosz (nagyorosz) és a rutén (kisorosz vagy ukrainai) irodalmi nyelv kérdéséhez. *Nyelvtudomány V* (1915): 81–110.
23. Brenzovics László red.: *Kozma Miklós: A visszacsatolt Kárpátalja. Napló*. Ungvár: KMKSZ, 2009.
24. Brenzovics László red.: *Kozma Miklós: Kárpátalja visszavétele. Napló*. Ungvár: KMKSZ, 1999.
25. Brenzovics László: *Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939–1944*. Ungvár: Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 2010.
26. Cserniczkó István: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris – MTA Kisebbségkutató Műhely, 1998.
27. Cserniczkó István: *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó, 2013.
28. Cserniczkó István: Nyelvpolitika a területi revízió idején (1938–1944). In: Fedinec Csilla és Mikola Vehes főszerk. *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 584–592
29. Cserniczkó István – Fedinec Csilla: Csehszlovákia nyelvpolitikai törekvései (1918–1939). In: Fedinec Csilla és Mikola Vehes főszerk. *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 572–583.
30. Fedinec Csilla – Gönczi Andrea: Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén 1918-ig. In: Fedinec Csilla és Mikola Vehes főszerk. *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 563–571.
31. Fedinec Csilla: Magyar kultúra a két világháború között. In: Fedinec Csilla és Mikola Vehes főszerk. *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010. 119–135.
32. Fedinec Csilla – Vehes, Mikola red.: *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 2010.
33. Gyurgyák János: *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története*. Budapest: Osiris, 2007.

34. Hodinka Antal: A rutének. In: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. Magyarország VI. kötete: Felső-Magyarország (II. rész)*. Budapest: A Magyar Királyi Államnyomda Kiadása, 1900. 401–417.
35. *Kárpátalja településeinek nemzetiségi (anyanyelvi) adatai (1880–1941)*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1996.
36. Katus László: Egy kisebbségi törvény születése. Az 1868. évi nemzetiségi törvény évfordulójára. *Regio* 1993/4: 99–128.
37. Kloss, Heinz: Types of Multilingual Communities: A discussion of ten variables. In: Stanley Lieberman (ed.) *Explorations in Sociolinguistics*. Bloomington: Indiana University, 1967. 7–17.
38. Kocsis Károly – Kocsis-Hodosi Eszter: *Ethnic Geograpy of the Hungarian Minorities in the Carpathian Basin*. Budapest: Geographical research Institute and Minority Studies Programme, 1998.
39. Laihonen, Petteri: Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2012/3: 27–49.
40. Landry, Rodrigue – Richard Bourhis: Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology* 16 (1997): 23–49.
41. *Magyarország nyelvgyakorló könyv*. Ungvár: Kárpátaljai Területi Kormányzói Biztosi Hivatal Tanügyi Osztálya, 1939.
42. Nádor Orsolya: *Nyelvpolitika. A magyar nyelv politikai státuszváltozásai és oktatása a kezdetektől napjainkig*. Budapest, 2002.
43. Pomichál Richárd: Csehszlovákia és Magyarország viszonya az 1920-as években. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2007/2: 63–85.
44. Romsics Ignác: *Történelem, történetírás, hagyomány*. Budapest: Osiris Kiadó, 2008.
45. Shevelov, George Y.: The Language Question in the Ukraine in the Twentieth Century (1900–1941). *Harvard Ukrainian Studies* XI (1987): 118–224.
46. Szalay Zoltán: Kisebbségi nyelvi jogok Szlovákiában az 1918–1968 közötti időszakban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2011/3: 81–96.
47. Szekfű Gyula: *Iratok a magyar államnyelv kérdésének történetéhez 1790–1848*. Budapest: Magyar történelmi társulat, 1926.
48. Sztipszky Hiador: Moskophilismus, ukrainismus és a hazai rusznákok. *Budapesti Szemle* CLIII (1913): 278–296.

Відомості про авторів

Антонів Олександра, Львівський національний університет імені Івана Франка, e-mail: antonivl@yahoo.com

Барань Єлизавета, доктор філософії у філологічних науках, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II – Ніредьгазька вища школа, e-mail: caroline@kmf.uz.ua

Берегсасі Аніко, доктор філософії у філологічних науках, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: baniko@kmf.uz.ua

Бичко Зиновій, доктор філологічних наук, Львівський державний університет внутрішніх справ, e-mail: zinovij_buchko@mail.ru

Газдаг Вільмош, аспірант Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, e-mail: gazdagvilmos@gmail.com

Густі Ілона, доктор філософії у філологічних науках, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: ilonahuszi@gmail.com

Золтан Андраш, доктор філологічних наук, Будапештський університет ім. Лоранда Етвеша, e-mail: zoltand@caesar.elte.hu

Іглаі Едіт, аспірант Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, e-mail: iglai.edit@gmail.com

Капраль Михаїл, кандидат філологічних наук, Ніредьгазька вища школа, e-mail: kapraly@gmail.com

Ковальчук Михайло, кандидат філологічних наук, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, e-mail: trynikova@ukr.net

Кордонець Олександр, кандидат філологічних наук, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II – Ужгородський національний університет, e-mail: kordonec@gmail.com

Кормочі Золтан, аспірант Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: kozi@kmf.uz.ua

Кочіш Мігай, доктор філологічних наук, Сегедський науковий університет, e-mail: kocsism@lit.u-szeged.hu

Ладані Ержебет, аспірант Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, e-mail: erzsi.ladanyi@gmail.com

Лебович Вікторія, доктор філософії у філологічних науках, Будапештський університет ім. Лоранда Етвеша, e-mail: leboviki@gmail.com

Лявинець Маріанна, аспірант Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, e-mail: mariann.ljavinecz@gmail.com

Марку Аніта, доктор філософії у філологічних науках, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: marku.anita@gmail.com

Молнар Аніта, аспірант Будапештського університету ім. Лоранда Етвеша, e-mail: m.molnar.anita@gmail.com

Німчук Василь, доктор філологічних наук, член-кореспондент НАН України, Інститут української мови НАН України, e-mail: nimchuk.v@gmail.com

П. Лакатош Ілона, доктор філософії у філологічних науках, Ніредьгазька вища школа, e-mail: lakatosi@nyf.hu

Паладі Ангела, доктор філософії у філологічних науках, Будапештський економічний інститут, e-mail: palagyi.angela@kkfk.bgf.hu

Пилипенко Глеб, кандидат філологічних наук, Інститут слов'язнавства Російської академії наук, e-mail: ggleb85@mail.ru

Сабадош Іван, доктор філологічних наук, Ужгородський національний університет, e-mail: 44sabados@gmail.com

Сюсько Михайло, доктор філологічних наук, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: foiskola@kmf.uz.ua

Т. Карої Маргіт, доктор філософії у філологічних науках, Ніредьгазька вища школа, e-mail: tukacsne@gmail.com

Товт Петер, доктор філософії у філологічних науках, Західно-Угорський університет, e-mail: thpeter.ung@gmail.com

Турияця Юрій Дмитрович, кандидат філологічних наук, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: foiskola@kmf.uz.ua

Фабіан Марта, аспірант Веспремського університету, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: fabmarta@gmail.com

Хібеба Наталія, кандидат філологічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, e-mail: khibeba@ukr.net

Ч. Йонаш Ержебет, доктор філологічних наук, Ніредьгазька вища школа, e-mail: csjonase@gmail.com

Черничко Степан, кандидат філологічних наук, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: csistvan@kmf.uz.ua

Чонка Тетяна, кандидат філологічних наук, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, e-mail: t_chonka@mail.ru

Ястремська Тетяна, кандидат філологічних наук, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, e-mail: tetianka2005@ukr.net

A kötet szerzői

Antoniv Oleksandra, Lembergi Ivan Franko Nemzeti Egyetem, e-mail: antonivl@yahoo.com

Bárány Erzsébet PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola – Nyíregyházi Főiskola, e-mail: caroline@kmf.uz.ua

Beregszászi Anikó PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: baniko@kmf.uz.ua

Byčko Zynovij, a filológiai tudományok doktora, Lembergi Állambiztonsági Egyetem, e-mail: zinovij_buchko@mail.ru

Cs. Jónás Erzsébet, az MTA doktora, Nyíregyházi Főiskola, e-mail: csjonase@gmail.com

Csernicskó István PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: csistvan@kmf.uz.ua

Csonka Tetyána, a filológiai tudományok kandidátusa, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: t_chonka@mail.ru

Fábián Márta PhD-jelölt, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: fabmarta@gmail.com

Gazdag Vilmos PhD-jelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, e-mail: gazdagvilmos@gmail.com

Chibeba Natalija, a filológiai tudományok kandidátusa, Lembergi Ivan Franko Nemzeti Egyetem, e-mail: khibeba@ukr.net

Huszi Ilona PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: ilonahuszi@gmail.com

Iglai Edit, PhD-jelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, e-mail: iglai.edit@gmail.com

Jastrems'ka Tetjana, a filológiai tudományok kandidátusa, Ukrán Tudományos Akadémia I. Krypjakovyč Ukrainisztikai Intézet, e-mail: tetianka2005@ukr.net

Karmacsi Zoltán PhD-jelölt, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: kozi@kmf.uz.ua

Kárpály Mihály, a filológiai tudományok kandidátusa, Nyíregyházi Főiskola, e-mail: kaprally@gmail.com

Kocsis Mihály, az MTA doktora, Szegedi Tudományegyetem, e-mail: kocsism@lit.u-szeged.hu

Kordonec Oleksander, a filológiai tudományok kandidátusa, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola – Ungvári Nemzeti Egyetem, e-mail: kordonec@gmail.com

Koval'čuk Mychajlo, a filológiai tudományok kandidátusa, Kárpáti Vaszil' Stefanyk Nemzeti Egyetem, e-mail: trynikova@ukr.net

Ladányi Erzsébet PhD-jelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, e-mail: erzsi.ladanyi@gmail.com

Lebovics Viktória PhD, Eötvös Loránd Tudományegyetem, e-mail: leboviki@gmail.com

Lyavinecz Mariann PhD-jelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, e-mail: mariann.lyavinecz@gmail.com

Márku Anita PhD, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: marku.anita@gmail.com

Molnár Anita PhD-jelölt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, e-mail: m.molnar.anita@gmail.com

Nimčuk Vaszil', a filológiai tudományok doktora, akadémikus, Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Ukrán Nyelvi Intézete, e-mail: nimchuk.v@gmail.com

P. Lakatos Ilona PhD, Nyíregyházi Főiskola, e-mail: lakatosi@nyf.hu

Palágyi Angéla PhD, Budapesti Gazdasági Főiskola, e-mail: palagyi.angela@kkfk.bgf.hu

Pilipenko Gleb, a filológiai tudományok kandidátusa, Orosz Tudományos Akadémia Szlavisztika Intézet, e-mail: ggleb85@mail.ru

Sabadoš Ivan, a filológiai tudományok doktora, Ungvári Nemzeti Egyetem, e-mail: 44sabados@gmail.com

Sjus'ko Mychajlo, a filológiai tudományok doktora, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: foiskola@kmf.uz.ua

T. Károlyi Margit PhD, Nyíregyházi Főiskola, e-mail: tukacsne@gmail.com

Tóth Péter PhD, Nyugat-magyarországi Egyetem, e-mail: thpeter.ung@gmail.com

Turjanicja Jurij, a filológiai tudományok kandidátusa, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, e-mail: foiskola@kmf.uz.ua

Zoltán András, az MTA doktora, Eötvös Loránd Tudományegyetem, e-mail: zoltand@caesar.elte.hu

Наукове видання

УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ МІЖМОВНІ КОНТАКТИ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Матеріали міжнародної наукової конференції

Редактори:

Єлизавета БАРАНЬ, Степан ЧЕРНИЧКО

Українською та угорською мовами

Видання перше

Технічні редактори:

Газдаг Вільмош, Кіш Аніта

*На першій сторінці обкладинки – пам'ятник угорському королю Андрашу Першому
і його дружині київській князні Анастасії Ярославні*

A könyv első borítólapján I. András király és Anasztázia királyné emlékműve látható

На четвертій сторінці обкладинки – гаманець Святого Іштвана з глаголичним написом

A könyv hátsó borítólapján Szent István erszénye látható glagolita felirattal

Видавництво Валерія Падяка

вул. Гагаріна 14/3, Ужгород, 88006,

тел. (0312)-693132, моб. 0503726210

e-mail padiak.valeri@gmail.com

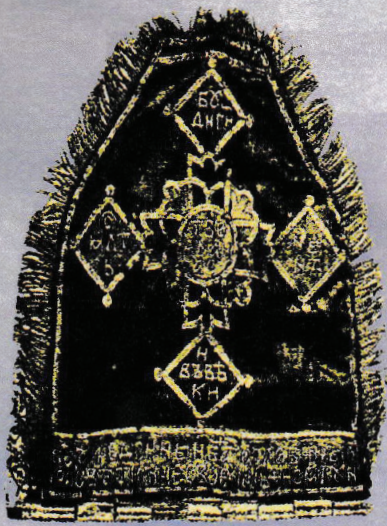
www.padyak.com

Директор Л. ПАДЯК

Свідоцтво Держкомінформу України ДК № 963 від 20.06.2002 р.

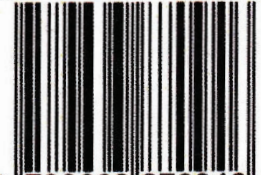
Замовлення № . Підписано до друку 14.10.2014 р. Формат 70x100/16.
Папір офсет. Гарнітура: Times. Умовн друк. арк. 29,25. Тираж 200 прим.

Друкарня ТОВ «Папірус-Ф»
Ужгород, вул. Собранецька, 146/39

Закарпатський угорський інститут
ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTIAI
MAGYAR FŐISKOLA

ISBN 978-966-387-094-6

9 789663 870946 >

